

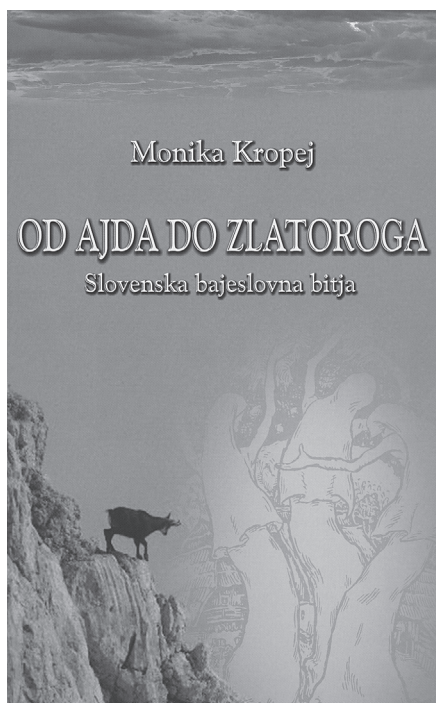
močni in da, konec koncev, tudi ne (pri) zadevajo vseh pripadnikov slovenske družbe na enak način. Nekega »Bosanca« sicer alternativni diskurzi prav gotovo emancipirajo, toda to mu verjetno v resničnem življenju ne pomeni veliko, saj so ti diskurzi v pretežni meri zamejeni v kroge izobražene, alternativne mladinske populacije, s katerimi zelo verjetno nima veliko opravka, medtem ko so nacionalistični diskurzi na drugi strani zelo verjetno bistveno močnejši, v njegovem življenju pa skoraj zagotovo bistveno bolj intenzivno prisotni. Soobstoj različnih diskurzov in njihova pogosta notranja nedoslednost ne pomenijo, da ti nimajo zelo realnih učinkov na ljudi in to za nekatere manj, za druge bolj ugodne. Kritična primerjava različnih diskurzov o bureku, še tako kompleksnih in ambivalentnih, in njihova umestitev v vsaj okvirne realne socialne okvire slovenske družbe na prelomu tisočletij, bi skratka

študiji, ki ji v raziskovalnem delu ne gočitat prav ničesar, znala prispevati bistveno bolj izostren zaključek. Namesto tega se sedaj zdi, da raziskovalni temeljivosti in sproti interpretativni subtilnosti umanjuje smiselno dovolj zaokrožena izpeljava, ki jo avtor opravičuje s trditvami o nedokončnosti vsake interpretacije (str. 159 in 160). S tem se je seveda mogoče strinjati, toda to vendarle ne pomeni, da ni smiselno poskusiti oblikovati vsaj čim boljše interpretacije. Konec koncev tudi Foucault sam ni analiziral diskurzov kar tako, temveč z jasnim namenom razkritja njihove ujetosti v realna razmerja družbene moči.

Da ne bo pomote: Mlekuž na več točkah poudarja in kritično obravnava burekovo »vrženost na politično polje« (str. 171). Vtis je le, da zgolj z nekoliko manjšo mero interpretativne odločnosti in konsekventnosti, kar recenzent s kritične družboslovne fakultete ne more ne vsaj

nekoliko obžalovati (morda gre le za profesionalno / institucionalno deformacijo). Zunaj tega zadržka, o katerem bi se nenazadnje dalo tudi razpravljati (Mlekuževo razvijanje argumentov je na svoji strani vendarle precej konsistentno z njegovim raziskovalnim nastavkom, natančna analiza burekove umeščenosti v razmerja moči pa bi tudi verjetno zahtevala še za eno knjigo dela), je delo *burek.si?! koncepti / recepti* impresiven dosežek, ne samo v svoji več kot temeljiti, predvsem pa neredukcionistični obravnavi vseh možnih pomenskih odtenkov bureka v Sloveniji, temveč tudi po svoji nadvse simpatični in z vsebino skladni formi. Napisano je namreč v za odtenek hudomušnem slogu z mnogimi neologizmi, ki razpravo poživljajo, nenazadnje pa – vsaj zdi se, da je tako – avtorja tudi diskretno postavljajo na pozicijo »afirmativnega burekizjavljanja« (str. 143). Je to tista interpretacija, ki jo pogrešamo na koncu?

MONIKA KROPEJ: Od ajda do zlatoroga. Slovenska bajeslovna bitja; Mohorjeva: Ljubljana, Celovec in Dunaj 2008, 352 str.

Ukvarjanje z miti v času urbanih legend in kibernetičnih zgodb, ki danes krožijo po medmrežju, ni hvaležna stvar. Tem bolj smo lahko hvaležni, da je v 21. stoletju izšla knjiga, ki priča o bogati kulturni dediščini bajeslovja na slovenskem ozemlju. Tisto »starodavno pripovedovanje«, o katerem so že v 19. stoletju pravili, da začenja izginjati, se je v 20. stoletju počasi izgubilo, vendar je v slovenskem prostoru le bilo mogoče ozavestiti ljudi, da je bajeslovje kulturna dobrina, zato sta odnos in spoštovanje do tega izročila ohranjena do danes.

Avtorica knjige, dr. Monika Kropelj, predstojnica Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, je skušala v knjigi pregledno in bralcu prijazno predstaviti številna bajeslovna bitja, ki se pojavljajo v slovenskih bajkah. Ni pa vključila v študijo ljudskih junakov, kot so kralj Matjaž, Peter Klepec, Miklova Zala in dru-

gi, ki sodijo med *bajeslovne like*. Pojem *bajeslovni liki* je namreč nekoliko širši in obsega med drugim tudi osebe, ki so jih ljudje sčasoma mitizirali.

V antiki je mit imel posebno mesto v duhovnem življenju družbe, predstavljal je primordialno resnico, skupek zelo starih simbolov in razsežnost človeškega dožemanja sveta. Šele pozneje so začeli povezovati mite z izmišljenim, lažmi, zastarelim pogledom na svet, s pravljico, z bajko in bajanjem.

Slovenska inačica za mit je bajka. Slovenske bajke pripovedujejo o nastanku sveta, človeka, naroda, stvarstva, o dogajanju v onostranstvu, koncu sveta in številnih bajeslovnih bitjih, ki spremljajo predstavniki svet ljudi. Monika Kropelj se predvsem sprašuje, kakšno mesto imajo sredi vsega tega bajeslovna bitja. Bajeslovna bitja so v knjigi predstavljena glede na glavno vlogo, ki jo zasedajo

* Mag. Martina Piko-Rustia, univ. dipl. etnol., vodja Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik. A-9020 Celovec, 10. Oktoberstr. 25, E-naslov: piko@ethno.at

v duhovnem izročilu, razvrščena so po tipologiji, karakteristiki in vlogi, ki jo imajo v različnih motivih in vsebinah. Ker je glavni vir za raziskovanje višjih in nižjih bajeslovnih bitij ljudska pripoved oziroma besedilo, so v knjigi objavljene tudi nekatere zgodbe, ki so analizirane tako tekstualno kot kontekstualno, morfološko in semiotično.

V knjigi so predstavljena bajeslovna bitja v slovenskem kulturnem prostoru, Monika Kropej pa je gradivo, kjer je bilo mogoče, uvrstila v evropski in deloma neevropski mitološki koncept. Knjiga je razdeljena na dva sklopa. V prvem delu knjige je predstavljeno izročilo, ki pripoveduje o boštvih in kozmoloških predstavah naših prednikov. V poglavju z naslovom Kozmologija najdemo pripovedovanja o stvarjenju sveta in ribi Faroniki, kurentu, glavnih slovanskih mitih (Perun, Veles, Kresnik, Kresnice), Zelenem Juriju, Jarniku, divjem lovcu in divji jagi, volčjem pastirju, Pehtri babi, Zlati babi, Mokoši, Zlatorogu, Božiču-Svarožiču, Triglavu, Belinu in Beleni, desetniku in desetnici. Predstavljena so tista boštva, ki so ohranjena v ljudskih pripovedih, v knjigo pa niso pritegnjena tista boštva, ki so sicer zgodovinsko izpričana, o katerih pa v slovenskem ljudskem izročilu ni ohranjenih zapisov oziroma spominov (npr. staroslovanski bogovi Dažbog, Živa, Hors, ipd.). Imena bitij so ohranjena v ljudskih poimenovanjih.

Upoštevano je torej v glavnem ljudsko pripovedno in pesemsko izročilo, delno

so upoštewane tudi šege in rituali, ki se nanašajo na bajeslovno izročilo, mestoma so vključeni tudi viri o zgodovini in kulturi na slovenskih tleh. V knjigi je delno zajeto tudi vprašanje obstajanja mitov v sodobni družbi, kjer živijo v umetnosti, kulturi, družbenih institucijah, celo v oglaševanju, turizmu in drugih oblikah družbene komunikacije.

V drugem delu so pod naslovom Med nebom in zemljo predstavljena tako imenovana »nižja bajeslovna bitja«, kot so demoni, duhovi, vilinska bitja, bajeslovne živali in druge nadnaravne prikazni. Tega gradiva je v ljudskem pripovedništvu zelo veliko, zato so bile odbrane le vzorčne pripovedi, včasih le povzetki besedil, da je gradivo čim bolj popolno predstavljeno. Te pripovedi še nastajajo in se na novo oblikujejo.

Temeljno bajeslovno izročilo je ohranjeno v starejših objavah, večina tega gradiva je bila zbrana v 19. in prvi polovici 20. stoletja. Danes jih ljudje večinoma obnavljajo le še kot dogodek, ki se je nekoč komu pripetil. Osiromašena je predvsem motivika, ki je bila nekoč pestra in bogata.

Knjiga je pregledna in v njej je predstavljenih preko sto petdeset različnih bajeslovnih bitij, ki so razvrščena v širši kozmološki in bajeslovni okvir. Študija prinaša novo klasifikacijo bajeslovnih bitij, kritično so predstavljene tudi dosežanje teorije in interpretacije.

Knjigo uvaja kratek pregled raziskovanja bajeslovja v slovenskem prostoru, ki bralca vpelje v »mitološko problemati-

ko«. Predstavljeni so viri za raziskovanje mitologije, orisan je razvoj odnosa do mitov od odklanjanja mitologije kot »krivoversta« do romantičnega precejevanja mitologije v 19. stoletju. V 20. stoletju so tudi slovenski raziskovalci sledili raznim šolam, ki so se razvijale po svetu. Številne študije s področja mitologije danes najdemo v mednarodni reviji *Studia mythologica Slavica*, ki izhaja od leta 1998 in v kateri sodelujejo priznani raziskovalci iz slovanskega in tudi širšega evropskega in neevropskega prostora.

Iz pregleda postaja jasno, da je bila bajeslovju v času po osamosvojitvi v slovenskem prostoru namenjena kar precejšna pozornost, medtem ko je bilo po drugi svetovi vojni, v času pozitivizma, dolgo odrinjeno in celo vključeno v razprave, ki so kritično presojele vzroke in izhodišča nacionalsocialistične ideologije.

Knjigi je dodan slovar bajeslovnih bitij, v katerem so na kratko povzete glavne značilnosti bajeslovnih bitij, vsebine pripovedi ter temeljna literatura.

Knjiga je dragocen prispevek k spoznavanju slovenskega bajeslovja kot pomembne kulturne dobrine, ki se je ohranila vse do današnjih dni. Predvsem pa knjiga ponuja pregled gradiva in literature ter dosedanjih spoznanj na področju slovenskega bajeslovja, pri čemer skuša tematiko približati tudi širšemu krogu bralcev.